

«Ο ρόλος του διευθυντή και η συμβολή των Τ.Π.Ε. σε σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης»

Θωμάη Δαδαμόγια¹, Τριαντάφυλλος Οικονόμου², Αντώνιος Κρύσιλας³

¹ Νηπιαγωγός Ειδικής Αγωγής Μ.Εδ.

dadamogiathomi@yahoo.gr

² Δάσκαλος, πρόεδρος διοικητικού συμβουλίου ΔΟΕ

toikono@sch.gr

³ Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

antoniskrysilas@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία διερευνά τον εξοπλισμό σχολικών μονάδων Α/θμιας Εκπ/σης με Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε), τις γνώσεις των διευθυντών των σχολικών μονάδων στις Τ.Π.Ε., τις απόψεις τους για τη χρήση του διαδικτύου στο πλαίσιο του σχολείου και, τέλος, την ανάγκη των ίδιων για περεταίρω επιμόρφωση. Αντικείμενα της έρευνας αποτέλεσαν 77 διευθυντές σχολείων Α/θμιας Εκπ/σης της γενικής αγωγής. Επιλέχθηκαν οι διευθυντές ως υποκείμενα της έρευνας λόγω: Της διπλής τους ιδιότητας στη σχολική μονάδα (εκπαιδευτικοί, αλλά και διοικητικοί και εκπαιδευτικοί προϊστάμενοι) και της ευθύνης που φέρουν για την ποιοτική αναβάθμιση και την προσαρμογή της σχολικής μονάδας που προΐστανται στα νέα δεδομένα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Επίσης, επειδή οι πεποιθήσεις και ο τρόπος δράσης τους είναι καίριας σημασίας για τη διαμόρφωση της γενικότερης πολιτικής που υιοθετεί το σχολείο που διοικούν.

Στην παρούσα μελέτη μετά την εισαγωγή για το ρόλο του διευθυντή στο πλαίσιο των νέων σχολικών συνθηκών και τη σπουδαιότητα της χρήσης των Τ.Π.Ε στη σχολική πραγματικότητα, περιγράφονται οι στόχοι της έρευνας, το δείγμα, η μεθοδολογία, τα μέσα συλλογής δεδομένων και τα ερευνητικά αποτελέσματα. Τέλος, παρουσιάζονται τα γενικά συμπεράσματα και γίνονται κάποιες προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

Αναφέροντας επιγραμματικά τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας θα λέγαμε ότι: Παρόλο που οι διευθυντές είναι εξοικειωμένοι με τις νέες τεχνολογίες και η πλειοψηφία αυτών έχει και επίσημη πιστοποίηση στη γνώση τους, οι ίδιοι θεωρούν ότι οι γνώσεις τους δεν είναι επαρκείς. Η συντριπτική πλειοψηφία θα επιθυμούσε περαιτέρω επιμόρφωση στη χρήση των νέων τεχνολογιών. Ηλικιακά δεν παρατηρούνται μεγάλες αποκλίσεις στις γνώσεις των υποκειμένων στη χρήση των Η/Υ, υπάρχουν, όμως, διαφορές ως προς το φύλο. Δηλαδή, οι άνδρες διευθυντές γνωρίζουν καλύτερα και αξιοποιούν περισσότερο τις νέες τεχνολογίες σε σχέση με τις γυναίκες συναδέλφους τους. Επίσης, από τη συγκεκριμένη έρευνα προκύπτει ότι τα σχολεία Α/θμιας Εκπ/σης δεν είναι επαρκώς εξοπλισμένα με Η/Υ, και ο εξοπλισμός που υπάρχει αξιοποιείται, κυρίως, από τους διευθυντές του σχολείου.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Διευθυντής δημοτικού σχολείου και Τ.Π.Ε., φύλο και Τ.Π.Ε., εξοπλισμός σχολείων Α/θμιας Εκπ/σης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σπουδαιότητα του ρόλου του διευθυντή μιας σχολικής μονάδας υποστηρίζεται από πληθώρα ερευνητικών δεδομένων, σύμφωνα με τα οποία η ευθύνη για το 70% περίπου της επιτυχημένης ή αποτυχημένης λειτουργίας της αποδίδεται στο διευθυντή της (Green στο Σταμάτης & Κόνσολας, 2009). Επίσης, έρευνες που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο του κινήματος με το όνομα «school effectiveness movement» που ξεκίνησε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής στις αρχές του '70 και συνεχίζονται μέχρι σήμερα, ως απάντηση στην αμφισβήτηση του ρόλου του σχολείου και των εκπαιδευτικών στη διαμόρφωση της επίδοσης των μαθητών, αναφέρουν την ηγετική παρουσία του διευθυντή στο σύνολο της σχολικής δραστηριότητας ως μία από τις σημαντικότερες παραμέτρους που χαρακτηρίζει τα αποτελεσματικά σχολεία (Purkey & Smith, 1983. Sergiovanni, 1984. Treider, 1984. Reynolds & Creemers, 1990. Mortimore, 1991. Scheerens, 1992. Sammons et al., 1995. Smith, 2002. Πασιαρδή, 2000, Σαϊτης & συν., 1997, Θεοφιλίδης & Στυλιανίδης, 2000. Γιασεμής, 2001).

Ο διευθυντής μιας σχολικής μονάδας είναι ο διοικητικός και, συγχρόνως, ο εκπαιδευτικός προϊστάμενος. Είναι υποχρεωμένος από τη μια μεριά να ενεργεί ως σύνδεσμος μεταξύ του σχολείου και των εκπαιδευτικών αρχών και, από την άλλη, ως μέλος της σχολικής κοινότητας ασκώντας στο ακέραιο τα διδακτικά του καθήκοντα. Κάθε πρόγραμμα εκπαιδευτικής πολιτικής που σχεδιάζεται σε επίπεδο κεντρικής διοίκησης και κατευθύνεται από την κορυφή της διοικητικής πυραμίδας σε όλα τα σχολεία της χώρας, «φιλτράρεται» μέσα από τη σχολική διεύθυνση και μέσα από αυτή γίνεται πραγματοποιήσιμο. Ο βαθμός επιτυχίας της εφαρμογής των εκπαιδευτικών σχεδιασμών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ικανότητες και, γενικότερα, από τα χαρακτηριστικά του διευθυντή σχολείου (Σαϊτης, 2008b:26). Συνεπώς, με τη συμπεριφορά του, τις αντιλήψεις, τις γνώσεις, τις ικανότητές, τις στάσεις και το παράδειγμά του επηρεάζει την ίδια την ταυτότητα, και συνεπώς την κουλτούρα, του σχολείου που ηγείται (Πασιαρδής, 2004:110).

Από την άλλη μεριά, η εξοικείωση με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.), ο τεχνολογικός αλφαριθμητισμός και η ανάπτυξη διαχρονικών δεξιοτήτων επάνω σ' αυτές, θεωρούνται σήμερα τμήμα του πυρήνα της βασικής εκπαίδευσης έχοντας αντίστοιχη σπουδαιότητα με την ανάγνωση και τη γραφή (Τζιμογιάννης & Κόμης, 2004). Γι' αυτό το λόγο τεράστια ποσά δαπανώνται για τον εξοπλισμό των σχολείων με ηλεκτρονικούς υπολογιστές και πολυάριθμα πιλοτικά, αλλά και ολοκληρωμένα προγράμματα, εφαρμόζονται προκειμένου να αξιοποιηθούν οι Τ.Π.Ε. στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και να εκπαιδευτούν κατάλληλα οι λειτουργοί της (Σαϊτης, 2008α).

Καθώς, λοιπόν, το παραδοσιακό σχολείο αλλάζει πλέον και γίνεται σύγχρονο, ελκυστικό, ευέλικτο, προσαρμοσμένο στις σημερινές ανάγκες και τις εξελίξεις της κοινωνίας μέσα στην οποία λειτουργεί, καλείται να παρέχει στους μαθητές και τους λειτουργούς του ένα περιβάλλον συνεργατικής μάθησης μέσω των σύγχρονων και πρόσφορων μέσων εργασίας. Η αξιοποίηση των σύγχρονων μέσων της τεχνολογίας από το σχολείο συνδέεται άμεσα, αλλά και διευκολύνει τόσο την εκπαιδευτική διαδικασία όσο και την περάτωση της διοικητικής λειτουργίας. Στο πλαίσιο αυτό, μεγάλος όγκος πληροφοριών διακινείται καθημερινά προκειμένου να επιτευχθούν στόχοι και να ολοκληρωθούν δραστηριότητες στις σχολικές μονάδες. Προκειμένου, λοιπόν, να χρησιμοποιηθεί και να αξιοποιηθεί η τεχνολογία στο σχολείο, καταλυτικός είναι ο ρόλος του διευθυντή, καθώς είναι το κύριο πρόσωπο που εμπνέει κοινό όραμα στους κόλπους του σχολείου, ασκεί επιρροή στην ομάδα του, κερδίζει τη θεληματική και πρόθυμη συμμετοχή των συνεργατών του στην επίτευξη στόχων, προβάλλει υψηλές προσδοκίες, αξιοποιεί τα σύγχρονα μέσα του σχολείου και παρακινεί με κάθε τρόπο τους συναδέλφους του να κάνουν το ίδιο (Θεοφιλίδης, 1994. Μπουραντάς, 2005).

ΣΤΟΧΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

Έχουν γίνει αρκετές έρευνες παγκοσμίως, αλλά και στη χώρα μας, οι οποίες εξετάζουν τις απόψεις των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων στις Τ.Π.Ε. (Offir & Katz, 1990, Μείμάρης, 1993, Katz & Francis, 1995, Μπίκος, 1995. Whitley, 1996. Anthony et al., 2000. Κάτσης και συν., 2003. Κυρίδης και συν., 2003. De young & Spence, 2004, Ρούσσοσ & Πολίτης, 2004, Ζαράνης & Οικονομίδης, 2005, Καρατζά και συν., 2005, Κονιδάρη, 2005).

Η συγκεκριμένη έρευνα διαφοροποιείται, εστιάζοντας στο διευθυντή της σχολικής μονάδας αφενός για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, αφετέρου γιατί είναι ελάχιστες οι έρευνες που επικεντρώνονται στις απόψεις του διευθυντή, δεδομένης της συμβολής του στη διαμόρφωση του οράματος και της κουλτούρας του σχολείου που προΐσταται. Επομένως, η παρούσα έρευνα προσπαθεί να συμβάλει παρέχοντας δεδομένα σ' ένα ερευνητικό πεδίο που δεν υπάρχουν αρκετά. Επιπλέον, θεωρήθηκε σημαντικό να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό έχει επιτευχθεί η ένταξη των Τ.Π.Ε. στην εκπαίδευση (εξοπλισμός σχολείων με Τ.Π.Ε., χρήση τους, ύπαρξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών, επιμόρφωση), δεδομένων των νέων προγραμμάτων σπουδών (ΑΠΣ & ΔΕΠΠΣ), της προσπάθειας επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών από το Υπουργείο Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, της προσπάθειας εξοπλισμού των σχολείων με Τ.Π.Ε., και της διάθεσης εκπαιδευτικών λογισμικών από το Υπουργείο Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων.

Συγκεκριμένα η παρούσα έρευνα έχει τους εξής στόχους:

1. Να διερευνήσει την παρούσα κατάσταση σε σχολεία της Α/θμιας Εκπ/σης ως προς τις Τ.Π.Ε. (τον εξοπλισμό των σχολικών μονάδων με Τ.Π.Ε., από ποιον χρησιμοποιούνται, τις γνώσεις των διευθυντών στις Τ.Π.Ε. σε σχέση με το φύλο).

2. Να εξετάσει τις απόψεις διευθυντών Α/θμιας Εκπ/σης για την επάρκεια των γνώσεών τους στις Τ.Π.Ε. σε συνάρτηση με το φύλο και την ηλικία τους.
3. Να διερευνήσει τις προθέσεις διευθυντών Α/θμιας Εκπ/σης για ενδεχόμενη επιμόρφωση.
4. Να εξετάσει τις απόψεις διευθυντών Α/θμιας Εκπ/σης για τη χρήση του διαδικτύου στη σχολική μονάδα σε συνάρτηση με το φύλο και την ηλικία τους.

Βάσει των παραπάνω στόχων οι ερωτήσεις που απαρτίζουν το ερωτηματολόγιο μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τέσσερις κατηγορίες: 1. Είδος σχολείου και εξοπλισμός του σε Τ.Π.Ε., 2. Γνώσεις στις Τ.Π.Ε., 3. Απόψεις για τη χρήση διαδικτύου, 4. Δημογραφικές ερωτήσεις.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Αφού έγιναν κάποιες ελεύθερες συζητήσεις με πρόσωπα που είχαν άμεση ή έμμεση σχέση με το θέμα (brain-storming) και αποδελτίωση της σχετικής βιβλιογραφίας, ακολούθησε μια προκαταρκτική-πilotική έρευνα σε 20 υποκείμενα (διευθυντές σχολείων). Τα ευρήματα αυτής χρησιμοποιήθηκαν ως καθοδηγητική βάση για να προχωρήσει με μεγαλύτερη βεβαιότητα ο σχεδιασμός και η διεξαγωγή της κύριας έρευνας.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν διευθυντές σχολείων Α/θμιας Εκπαίδευσης μονοθέσιων, ολιγοθέσιων και πολυθέσιων σχολείων. Χρησιμοποιήθηκε απλή τυχαία δειγματοληψία με αντιπροσωπευτικό δείγμα από όλη την ελληνική επικράτεια (ισομερής κατανομή αστικών, ημιαστικών και αγροτικών περιοχών της Κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Αττικής και Ανατολικής Κρήτης). Η έρευνα ήταν συγχρονική και διήρκεσε περίπου τρεις μήνες. Μοιράστηκαν 100 ερωτηματολόγια, από τα οποία επιστράφηκαν πλήρως απαντημένα τα 77.

ΜΕΣΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια αυτοσχέδιου ερωτηματολογίου. Επιλέχθηκε το ερωτηματολόγιο ως μέσο συλλογής πληροφοριών γιατί είναι ένα μέσο επιστημονικής έρευνας που προκαλεί το ενδιαφέρον των ερωτώμενων αυξάνοντας τη συμμετοχή τους στην ερευνητική διαδικασία, δίνει τη δυνατότητα συλλογής πληροφοριών σχετικά με αναπαραστάσεις και απόψεις που δεν είναι εύκολο να παρατηρηθούν (Παρασκευόπουλος, 1993), και σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα και με σχετικά μικρό κόστος συγκεντρώνονται εμπειρικά δεδομένα από ευρύτερες ομάδες. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε από τους διευθυντές των σχολείων ατομικά στα σχολεία τους (ατομική, επιτόπια έρευνα).

Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε κλειστές και ανοιχτές ερωτήσεις. Οι κλειστές ερωτήσεις ήταν πολλαπλών επιλογών (τύπου «καφετέρια»), διχοτομικές ερωτήσεις και ερωτήσεις τύπου Likert. Η στατιστική επεξεργασία

των ερωτηματολογίων και η ανάλυση των αποτελεσμάτων έγινε με το πρόγραμμα SPSS.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Προφίλ Ερωτηθέντων και γνώση Η/Υ

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 77 διευθυντές σχολείων Α/θμιας Εκπ/σης, 46 άνδρες και 31 γυναίκες, με ποσοστό 59,7% και 40,3% αντίστοιχα. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται το προφίλ των υποκειμένων της έρευνας (φύλο και ηλικία), καθώς και οι γνώσεις τους στους Η/Υ.

	N	(%)
ΦΥΛΟ		
ΑΝΔΡΑΣ	46	59,7
ΓΥΝΑΙΚΑ	31	40,3
ΗΛΙΚΙΑ		
Κάτω των 30	8	10,4
31- 40	24	31,2
41- 50	35	45,5
50 ΚΑΙ ΑΝΩ	10	13,0
ΓΝΩΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ Η/Υ		
ΚΑΤΟΧΟΣ ECDL	8	10,4
ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ Α' επιπέδου	45	58,4
ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ Β' επιπέδου	9	11,7
ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ/ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΦΟΡΕΑ ΜΕΧΡΙ 200 ΩΡΩΝ ΧΩΡΙΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ	22	28,6
ΑΥΤΟΔΙΔΑΚΤΟΣ	16	20,8
ΧΩΡΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε.	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	77	

Πίνακας 1: Προφίλ (φύλο και ηλικία) ερωτηθέντων και γνώσεις τους στους Η/Υ

Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται φανερό ότι περίπου τα μισά υποκείμενα της έρευνας είναι άνδρες 59,7% και τα άλλα μισά γυναίκες 40,3%. Δηλαδή, στην παρούσα έρευνα τα δύο φύλα έχουν περίπου ανάλογη εκπροσώπηση. Από τους διευθυντές που πήραν μέρος στην έρευνα, οι περισσότεροι ανήκουν στην τρίτη ηλικιακή ομάδα μεταξύ 41–50 ετών, με ποσοστό 45,5%, ενώ 24 άτομα είναι μεταξύ 31- 40 ετών. 10 από αυτούς, με ποσοστό 13% του συνόλου, είναι στην ηλικία των 50 ετών και άνω, και μόλις

8 σε πολύ νεαρή ηλικία, κάτω των 30 ετών. Τα αποτελέσματα, σε ό,τι αφορά στις γνώσεις τους στους Η/Υ, έδειξαν ότι ένα μεγάλο ποσοστό, 58,4%, είναι κάτοχοι της πιστοποίησης του Υπουργείου Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων Α' επιπέδου, ενώ μόλις 9 από τους ερωτώμενους, με ποσοστό 11,7% του συνόλου, έχουν την πιστοποίηση του Υπουργείου Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων Β' επιπέδου. Σχετικά μεγάλο είναι και το ποσοστό των διευθυντών (28,6%) που έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια μέχρι και 200 ωρών δημοσίου ή ιδιωτικού φορέα, χωρίς, όμως, να έχουν κάποια πιστοποίηση. Τέλος, 16 άτομα από τα 77, αριθμός που αντιπροσωπεύει το 20,8% είναι αυτοδίδακτοι, ενώ, μόνο 8 είναι κάτοχοι πτυχίου ECDL. Μεγαλύτερη, δηλαδή, συμμετοχή στην έρευνα παρουσιάζουν οι κάτοχοι της πιστοποίησης του Υπουργείου Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων Α' επιπέδου, κάτι που δείχνει, ενδεχομένως, την τάση των διευθυντών σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να εμπιστεύονται σε μεγαλύτερο βαθμό ένα δημόσιο φορέα σε ό,τι αφορά τις γνώσεις τους πάνω στις νέες τεχνολογίες. Μεγάλο είναι και το ποσοστό των υποκειμένων ηλικίας μεταξύ 41 και 50 ετών που συμμετέχουν στην έρευνα. Οι δύο αυτές ομάδες (ηλικιακή ομάδα 41-50 και οι έχοντες πιστοποίηση Α' επιπέδου από το Υπουργείο Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων στους Η/Υ) είναι, ίσως, λίγο πιο εξοικειωμένες με τη χρήση και τα οφέλη των Τ.Π.Ε. στην εκπαίδευση, γι' αυτό, ενδεχομένως, να συμμετείχαν και πιο πρόθυμα στη συμπλήρωση ενός ερωτηματολογίου που σχετίζεται με τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση.

Απόψεις διευθυντών σχετικά με τις γνώσεις τους στους Η/Υ

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι όλοι οι ερωτώμενοι είναι εξοικειωμένοι με τους Η/Υ και, μάλιστα, ένα μεγάλο ποσοστό αυτών (το 58,4%) είναι κάτοχοι της πιστοποίησης του Υπουργείου Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων Α' επιπέδου. Παρά το γεγονός αυτό, οι ίδιοι πιστεύουν ότι οι γνώσεις τους είναι, μάλλον, ανεπαρκείς. Σύμφωνα πάντα με τις δικές τους απόψεις, μόνο το 13,5% του συνόλου των ερωτηθέντων θεωρεί πως γνωρίζει καλά να χειρίζεται έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή, ενώ το ποσοστό αυτών που έχουν δηλώσει πως οι γνώσεις τους είναι ανεπαρκείς αγγίζει το 30%.

Σύμφωνα με τις δικές τους απαντήσεις, οι άντρες γνωρίζουν καλύτερα την τεχνολογία σε σχέση με τις γυναίκες. Συγκεκριμένα, το 18,2% των αντρών πιστεύει ότι γνωρίζει καλά ηλεκτρονικούς υπολογιστές και το 15,6% πως έχει πολύ καλές γνώσεις. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τις γυναίκες είναι 11,7% και 14,3%. Πολλές, όμως, είναι και οι διευθύντριες, το 14,3%, που πιστεύουν πως δεν είναι καθόλου εξοικειωμένες με τους υπολογιστές, παρόλο που σε προηγούμενη ερώτηση σχετικά με τις γνώσεις τους στους Η/Υ δεν υπήρχε απάντηση που να δηλώνει ότι δεν γνωρίζουν τη χρήση του. Η πιθανότητα το αποτέλεσμα αυτό να μην είναι πραγματικό είναι μόλις 4%, κάτι που σημαίνει ότι αυτό αντιπροσωπεύει την πραγματικότητα. Τα δεδομένα αυτά, ίσως, δείχνουν την ανασφάλεια που νιώθει το γυναικείο φύλο σε σχέση με τις νέες

τεχνολογίες και τη χρήση τους σε σχέση με τους άνδρες συναδέλφους τους. Επίσης, θα μπορούσε να δείχνει ότι οι γυναίκες στον τομέα της εκπαίδευσης υποστηρίζουν ακόμα, σε αρκετά μεγάλο βαθμό, τα παραδοσιακά μέσα για τη διδασκαλία, την οργάνωση και τη διαχείριση των σχολικών μονάδων. Αυτά τα στοιχεία έρχονται σε συμφωνία και με ευρήματα άλλων ερευνών που έγιναν σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως αυτή των Ρούσσου & Πολίτη (2004) που συνδέει το ανδρικό φύλο με μεγαλύτερη δεκτικότητα προς τους Η/Υ σε σχέση με το γυναικείο. Επίσης, η έρευνα της Κονιδάρη (2005) με δείγμα εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης βρίσκει θετική σχέση ανάμεσα στο φύλο και τη στάση απέναντι στους Η/Υ. Συγκεκριμένα, οι άνδρες εμφανίζουν λιγότερο άγχος και ανασφάλεια στο ενδεχόμενο χρήσης των Η/Υ και δηλώνουν πιο έτοιμοι γι' αυτό το ενδεχόμενο απ' ό,τι οι γυναίκες. Μια τρίτη έρευνα (Κάτση, Ματζάκου και Ποζιού, 2003), έδειξε ότι οι άνδρες εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν περισσότερο από τις γυναίκες το MS Office, διάφορα λογισμικά και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

	<u>Επίπεδο γνώσεων στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές</u>
ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΟΣ ΜΕΣΟΣ	
ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	
ΦΥΛΟ	
ΑΝΔΡΑΣ	2,48
ΓΥΝΑΙΚΑ	2,00
T Ratio	2,079
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,041
ΗΛΙΚΙΑ	
Κάτω των 30	2,00
31-40	2,13
41-50	2,49
50 και άνω	2,20
F Ratio	0,891
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,450

Πίνακας 2: Επίπεδο γνώσεων στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές

Ηλικιακά δεν παρατηρούνται μεγάλες αποκλίσεις στις απαντήσεις των ερωτηθέντων. Μόνο οι μεγαλύτεροι σε ηλικία διευθυντές δηλώνουν ότι οι γνώσεις που διαθέτουν στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές είναι αρκετά καλές. Ενδιαφέρον, όμως, παρουσιάζει η άποψη των νέων κάτω των 30 ετών, η οποία είναι ότι γνωρίζουν απλά καλά το αντικείμενο αυτό, καθώς κάποιος θα περίμενε πως η νέα γενιά είναι αυτή που έχει καλές και επαρκείς γνώσεις στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Αυτό, ίσως, συμβαίνει γιατί οι νέοι γνωρίζουν καλύτερα από τους μεγαλύτερους σε ηλικία το εύρος των δυνατοτήτων και των εφαρμογών των Τ.Π.Ε., αξιολογώντας ότι γνωρίζουν ένα μικρό μέρος τους. Έτσι, η έννοια «της καλής γνώσης», στην περίπτωση αυτή, φαίνεται να είναι σχετική.

Ενθαρρυντικό, πάντως, είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία των διευθυντών (και των δύο φύλων, όλων των ηλικιών) επιθυμεί να πάρει μέρος σε περαιτέρω επιμόρφωση στη χρήση των Τ.Π.Ε. στην εκπαίδευση. Το ποσοστό ανέρχεται στο 64,9% του συνόλου. Εντυπωσιακό είναι το ποσοστό αυτών που επιθυμεί να πάρει μέρος σε περαιτέρω επιμόρφωση από τους διευθυντές με πιστοποίηση του Υπουργείου Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων Α' επιπέδου (39,2%), αλλά και από αυτούς που απλά έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια μέχρι και 200 ωρών χωρίς να έχουν πάρει πιστοποίηση (18,9%).

Απόψεις διευθυντών για τη χρήση του διαδικτύου

Σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι που συμμετείχαν στην έρευνα συμφώνησαν πως το διαδίκτυο είναι αναγκαίο και χρήσιμο μέσο και πρέπει να υπάρχει στις σχολικές μονάδες. Μόνο το 6,5% πιστεύει ότι αυτό δεν έχει απολύτως καμία χρησιμότητα. Από αυτούς που θεωρούν το διαδίκτυο χρήσιμο μέσο, το 11,3% πιστεύει πως το μέσο αυτό είναι χρήσιμο, κυρίως, για εποπτικούς λόγους. Το 23,7% δήλωσε ότι το διαδίκτυο είναι παρά πολύ ωφέλιμο για τους ίδιους τους μαθητές και μπορεί να χρησιμοποιείται από αυτούς για την εύρεση ενημερωτικού υλικού, αλλά και ως εγκυκλοπαίδεια. Το 18,5 δήλωσε ότι μπορεί να χρησιμοποιείται για εύρεση πληροφοριών σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα (από τους δασκάλους) και, ως εκ τούτου, έχει πολύ μεγάλη χρησιμότητα για την αποτελεσματική λειτουργία του σχολείου. Το 24,9% πιστεύει ότι οφέλη από το διαδίκτυο υπάρχουν τόσο στον τομέα της εκπαίδευσης όσο και της διοίκησης της σχολικής μονάδας, ενώ το 21,6% πιστεύει πως το μέσο αυτό έχει ποικίλα πλεονεκτήματα (εκπαιδευτικά, επικοινωνιακά, διοικητικά, κλπ.). Αυτό όμως που θα μπορούσε, ίσως, να χαρακτηριστεί ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό του συνόλου (39%) πιστεύει πως η δημιουργία ιστοσελίδας για τη σχολική μονάδα δε θα είχε νόημα, γιατί δε θα χρησίμευε σε κάτι.

Εξοπλισμός σχολείων Α/θμιας Εκπαίδευσης σε Η/Υ και τρόπος χρήσης τους

Όσο αφορά στην ύπαρξη και τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών στους διαφορετικούς τύπους σχολείων (μονοθέσια, ολιγοθέσια, πολυθέσια), βάσει των απαντήσεων που έχουν δοθεί από τους ίδιους τους διευθυντές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, προκύπτει ότι στα μονοθέσια, αλλά και στα ολιγοθέσια σχολεία η τεχνολογία χρησιμοποιείται σε περιορισμένο βαθμό και, σε γενικές γραμμές, μόνο από τους ίδιους τους διευθυντές και όχι από τους μαθητές και τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς. Συγκεκριμένα, στα 8 από τα 10 μονοθέσια και στα 16 από τα 28 ολιγοθέσια σχολεία υπάρχει ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής στο γραφείο του διευθυντή που χρησιμοποιείται μόνο από τον ίδιο. Θα πρέπει, όμως, να σημειωθεί ότι σε κάποια από τα σχολεία (4 μονοθέσια και 8 ολιγοθέσια) υπάρχει ενιαίο εργαστήριο (Η/Υ) για όλες τις τάξεις, κάτι που φανερώνει μια τάση προς την εξέλιξη και την αξιοποίηση των οφελών της τεχνολογίας και από τις μικρότερες σχολικές

μονάδες. Ανησυχητικό, όμως, είναι το γεγονός ότι στα 26 από τα 39 πολυθέσια σχολεία, αριθμός που αντιπροσωπεύει ένα ποσοστό της τάξης των 66,7% του συνόλου, υπάρχει ένα μόνο εργαστήριο για όλες τις τάξεις της μονάδας. Αν αναλογιστεί κανείς το μέγεθος του σχολείου, και γενικότερα τον αριθμό των μαθητών, γίνεται κατανοητό ότι ο αριθμός των ηλεκτρονικών υπολογιστών είναι ανεπαρκής, κάτι που ίσως να οφείλεται σε εξωτερικούς παράγοντες, όπως οικονομικούς λόγους, έλλειψη χώρου.

	N	N	N	N	N	N	N
	Ένας Η/Υ για τον Δ/ντή	Ένας Η/Υ για τους δασκάλους	Εργαστήριο Η/Υ για μια τάξη μόνο	Εργαστήριο Η/Υ για όλες τις τάξεις	Ένας Η/Υ για κάθε τάξη	Δεν υπάρχει Η/Υ	Άλλο
Μονοθέσιο	8	0	0	4	0	1	0
Ολιγοθέσιο	16	4	3	8	5	4	1
Πολυθέσιο	35	10	6	26	5	0	2
Σύνολο	59	14	9	38	10	4	3

Πίνακας 3: Εξοπλισμός και χρήση Η/Υ ανάλογα με τον τύπο του σχολείου

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι όλοι οι διευθυντές που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν εξοικειωμένοι με τη χρήση των Η/Υ, μάλιστα ένα μεγάλο ποσοστό, της τάξεως του 58,4%, ήταν κάτοχοι της πιστοποίησης του Υπουργείου Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων Α' επιπέδου. Επίσης, ένα ποσοστό 11,7% ήταν κάτοχοι της πιστοποίησης του Υπουργείου Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων Β' επιπέδου. Ακόμη και το μικρό ποσοστό των διευθυντών (20,7%) που δεν είχαν παρακολουθήσει κάποιο οργανωμένο πρόγραμμα εκμάθησης Η/Υ, ασχολήθηκαν μόνοι τους προκειμένου να μάθουν να τον χειρίζονται. Αυτό δείχνει ότι υπήρχε από μέρους τους το ενδιαφέρον και η πίστη στη χρησιμότητα των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, ώστε να λειτουργήσει ως κίνητρο και να ασχοληθούν μόνοι τους. Ωστόσο, τα παραπάνω δεδομένα, έρχονται σε αντίθεση με τις απόψεις των ίδιων των διευθυντών σχετικά με την επάρκεια των γνώσεών τους στους Η/Υ. Οι ίδιοι πιστεύουν ότι οι γνώσεις τους είναι, μάλλον, ανεπαρκείς με ένα μικρό μόνο ποσοστό της τάξεως του 13,5% να θεωρεί ότι γνωρίζει να χειρίζεται καλά έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή, ενώ ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό (30%) να δηλώνει ανεπάρκεια. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στο ότι αντιλαμβάνονται το εύρος των δυνατοτήτων που δίνουν οι νέες τεχνολογίες και επιθυμούν να γίνουν κοινωνοί τους.

Επίσης, από τη συγκεκριμένη έρευνα προέκυψε, σύμφωνα πάντα με τις απόψεις των ίδιων των διευθυντών, ότι οι άντρες διευθυντές γνωρίζουν καλύτερα την τεχνολογία σε σχέση με τις γυναίκες. Τα δεδομένα αυτά, ενδεχομένως, δείχνουν την ανασφάλεια που νιώθει το γυναικείο φύλο σε σχέση με τους άνδρες συναδέλφους του στη χρήση και τη χρησιμότητα των νέων τεχνολογιών. Επιπλέον, θα μπορούσε να δείχνει ότι οι γυναίκες στον τομέα της εκπαίδευσης υποστηρίζουν, ακόμη, σε αρκετά μεγάλο βαθμό, τα

παραδοσιακά μέσα για τη διδασκαλία, την οργάνωση και τη διαχείριση των σχολικών μονάδων. Τα στοιχεία αυτά έρχονται σε συμφωνία και με ευρήματα άλλων ερευνών που έγιναν σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Κάτσης και συν., 2003. Ρούσσος & Πολίτης, 2004. Κονιδάρη, 2005), και τα οποία υποστηρίζουν ότι οι άνδρες εκπαιδευτικοί δείχνουν μεγαλύτερη δεκτικότητα προς τους Η/Υ σε σχέση με τις γυναίκες συναδέλφους τους, εμφανίζουν λιγότερο άγχος και ανασφάλεια στο ενδεχόμενο χρήσης των Η/Υ και δηλώνουν πιο έτοιμοι γι' αυτό, χρησιμοποιούν περισσότερο από τις γυναίκες το MS Office, διάφορα λογισμικά και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και έχουν πιο θετική στάση απέναντι στους Η/Υ.

Ηλικιακά δεν παρατηρούνται μεγάλες αποκλίσεις στις απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με τις γνώσεις τους στους Η/Υ. Επιπλέον, ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι οι πλειοψηφία των διευθυντών, και των δύο φύλων, όλων των ηλικιών, (και αυτό συνάδει με τις απόψεις τους για την επάρκεια των γνώσεών τους) επιθυμούν να πάρουν μέρος σε περαιτέρω επιμόρφωση στη χρήση των Τ.Π.Ε. στην εκπαίδευση, ακόμη, μάλιστα, και αυτοί που έχουν πάρει πιστοποίηση από το Υπουργείο Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων.

Οι συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων συμφώνησε πως το διαδίκτυο είναι αναγκαίο και χρήσιμο μέσο και πρέπει να υπάρχει στις σχολικές μονάδες. Οι λόγοι που προέβαλαν ήταν ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εποπτικό μέσο, ως μέσο εύρεσης ενημερωτικού υλικού σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα από τους μαθητές και τους δασκάλους, ως μέσο διοίκησης της σχολικής μονάδας, ως μέσο επικοινωνίας. Αυτό, όμως, που θα μπορούσε, ίσως, να χαρακτηριστεί ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό του συνόλου των διευθυντών (39%) πιστεύει πως η δημιουργία ιστοσελίδας του σχολείου θα ήταν μια περιττή διαδικασία.

Τέλος, από την παρούσα έρευνα προέκυψε ότι στη συντριπτική πλειοψηφία των μονοθέσιων και ολιγοθέσιων σχολείων η τεχνολογία χρησιμοποιείται σε περιορισμένο βαθμό και, σε γενικές γραμμές, μόνο από τους ίδιους τους διευθυντές και όχι από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς. Επίσης, στην πλειοψηφία των πολυθέσιων σχολείων (66,7%) υπάρχει ένα μόνο εργαστήριο για όλες τις τάξεις της μονάδας. Αν αναλογιστεί κανείς το μέγεθος του σχολείου, και γενικότερα τον αριθμό των μαθητών, γίνεται κατανοητό ότι ο αριθμός των ηλεκτρονικών υπολογιστών είναι ανεπαρκής.

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πιστεύουμε, ότι με την παρούσα έρευνα κάναμε μια πρώτη προσέγγιση των διευθυντών σχολείων Π.Ε., των απόψεων και των αναγκών τους σε σχέση με τις Τ.Π.Ε.. Συνεπώς, η παρούσα έρευνα σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι εξαντλεί το ερευνώμενο θέμα, αντίθετα αναδεικνύει την ανάγκη διεξαγωγής περισσότερων και, ίσως, πολυμεθοδικών ερευνών. Συγκεκριμένα, θα μπορούσαν να γίνουν συγκριτικές μελέτες, στην ίδια ή σε

άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης, με τη χρήση του ίδιου ή ανάλογου ερωτηματολογίου και με τη συμπληρωματική χρήση συνεντεύξεων ή οργάνωσης ομάδων εστίασης, προκειμένου να γίνει προσπάθεια διερεύνησης σε μεγαλύτερο βάθος ερωτημάτων που προέκυψαν από την παρούσα έρευνα. Θα μπορούσε, για παράδειγμα, να διερευνηθούν οι λόγοι στους οποίους οφείλεται η εικόνα που παρουσιάζουν οι σημερινές σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης όσο αφορά στην έλλειψη εργαστηρίων Η/Υ. Επίσης, θα μπορούσε να διερευνηθεί κατά πόσο η σχολική κουλτούρα επηρεάζει τη χρήση των ΤΠΕ εντός και εκτός σχολείου, ή ακριβώς το αντίστροφο, κατά πόσο η χρήση των ΤΠΕ εντός του σχολείου επηρεάζει την κουλτούρα του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Anthony, L. M., Clarke, M. C., & Anderson, S. J. (2000), Technophobia and personality subtypes in a sample of South African university students, *Computers in Human Behavior*, 16, 31-44.
2. DeYoung, C. G., & Spence, I. (2004), Profiling information technology users: en route to dynamic personalization, *Computers in Human Behavior*, 20, 55-65.
3. Katz, Y. J., & Francis, L. J. (1995), Personality, religiosity and computer oriented attitudes among trainee teachers in Israel. *Computers in Human Behavior*, 11(1), 1-8.
4. Mortimore, P. (1991). The nature and findings of research on school effectiveness in the primary sector. In *School effectiveness research, Management of educational resources unit*, Edinburgh (9-19).
5. Offir, B., & Katz, Y. J. (1990), Computer oriented attitudes as a function of risk-taking among Israeli elementary school teachers, *Journal of Computer Assisted Learning*, 6, 168-173.
6. Purkey, S., Smith, M. (1983). "Effective schools: a review" *The Elementary School Journal* 83, 427-462.
7. Reynolds, D., Creemers, B. (1990). "School Effectiveness and School Improvement: a Mission Statement" *School Effectiveness and School Improvement* 1,1,1-3.
8. Sammons, P., Hillman, J., Mortimore, P. (1995). *Key Characteristics of Effective schools: A review of school effectiveness research* (Eds.). London: Crown Copyright, 1-35.
9. Scheerens, J. (1992). *Effective Schooling: Research, Theory and Practice*. London: Cassell.
10. Sergiovanni, T. (1984). Leadership and excellence in schooling, *Educational Leadership*, 41(5), 4-13.
11. Smith, R. (2002). *Creating the Effective Primary School: A Guide for School Leaders and Teachers*, London: Kogan Page Ltd.
12. Treider, F. (1984). Ineffective teaching: Can we learn from it; *Journal of Teacher Education*, 5.

13. Whitley, B. E. (1996), The relationship of psychological type to computer aptitude, attitudes, and behaviour, *Computers in Human Behavior*, 12(3), 389-406.
14. Γιασεμής, Χ. (2001). Τα χαρακτηριστικά του ιδεώδη διευθυντή στην Κυπριακή Δημοτική Εκπαίδευση σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 116, 86-100.
15. Ζαράνης, Ν., & Οικονομίδης, Β. (2005), Οι απόψεις των Νηπιαγωγών για τη χρήση Υπολογιστή στο Νηπιαγωγείο, Πρακτικά του 3^{ου} Συνεδρίου «*Τ.Π.Ε. στην Εκπαίδευση*», Μάιος, Σύρος, (πρλμβ. στα Πρακτικά του Συνεδρίου, βλ. ηλκτρν. διεύθ., http://www.etpe.gr/extras/view_proceedings.php?conf_id=15).
16. Θεοφιλίδης, Χ., Στυλιανίδης, Μ. (2000). *Φιλοσοφία & Πρακτική της Διοίκησης Δημοτικού Σχολείου στην Κύπρο*, Λευκωσία: εκδ. ιδίων, 3-24
17. Θεοφιλίδης, Χρ. (1994). *Ορθολογιστική οργάνωση και διοίκηση σχολείου*. Λευκωσία: αυτοέκδοση.
18. Καρατζά, Μ., Πιερράκου, Χ., Τζικόπουλος, Α., & Αποστολάκης, Ι. (2005), Οι αναπαραστάσεις μαθητών και εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τη χρήση τους, Πρακτικά του 3^{ου} Συνεδρίου «*Τ.Π.Ε. στην Εκπαίδευση*», Μάιος, Σύρος, (πρλμβ. στα Πρακτικά του Συνεδρίου, βλ. ηλκτρν. διεύθ., http://www.etpe.gr/extras/view_proceedings.php?conf_id=15).
19. Κάτσης, Α., Ματζάκου, Π. & Ποζιού, Ι. (2003), Εφαρμογή Νέων Τεχνολογιών στην Εκπαίδευση, *Διοικητική Ενημέρωση*, τ.25, Ιανουαρίου, σελ. 63-73.
20. Κονιδάρη, Ε. (2005). Νέες τεχνολογίες στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Στάσεις και πεποιθήσεις των Ελλήνων εκπαιδευτικών απέναντι στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 141, σ. 143-153.
21. Κυρίδης, Α., Δρόσος, Β., & Τσακιρίδου, Ε. (2003), Ποιος φοβάται τις νέες τεχνολογίες; Οι απόψεις και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για την εισαγωγή της Πληροφορικής Επικοινωνιακής Τεχνολογίας στο ελληνικό δημοτικό σχολείο, Αθήνα: Τυπωθή- Γ. Δαρδανός.
22. Μείμαρης, Μ. (1993), Πληροφορική και Εκπαίδευση: Ερευνητική Καταγραφή των Απόψεων των Εκπαιδευτικών για την Εισαγωγή της, Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου: *Διδακτικής των Μαθηματικών & Πληροφορικής στην Εκπαίδευση*, Τόμος Β' σελ. 313-324. Ιωάννινα: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
23. Μπίκος, Κ. (1995), *Εκπαιδευτικοί και ηλεκτρονικοί υπολογιστές*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
24. Μπουραντάς, Δ. (2005). *Ηγεσία: ο δρόμος της διαρκούς επιτυχίας*. Αθήνα: Κριτική.
25. Πασιαρδή, Γ. (2000). *Σχολικό Κλίμα*. [Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης].

26. Πασιαρδής, Π. (2004). *Εκπαιδευτική Ηγεσία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
27. Ρούσσος, Π. & Πολίτης, Π. (2004), Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και στάσεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης απέναντι στις ΤΠΕ, Πρακτικά του 4^{ου} Συνεδρίου στις «ΕΤΠΕ», Σεπτέμβριος, Αθήνα, (πρλμβ. στα Πρακτικά του Συνεδρίου, βλ. ηλεκτρν. διεύθ., http://www.etpe.gr/extras/view_proceedings.php?conf_id=2).
28. Σαϊτής Χρ. (2007). *Ο διευθυντής στο σύγχρονο σχολείο: από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
29. Σαϊτής Χρ. (2008a). *Οργάνωση και διοίκηση της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
30. Σαϊτής, Χρ. (2008b). *Ο διευθυντής στο Δημοτικό Σχολείο*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ-Π.Ι.
31. Τζιμογιάννης, Α. & Κόμης, Β. (2004). Στάσεις και αντιλήψεις εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με την εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδασκαλία τους. Πρακτικά του 4^{ου} Συνεδρίου στις «ΕΤΠΕ» Σεπτέμβριος, Αθήνα. (πρλμβ. στα Πρακτικά του Συνεδρίου, βλ. ηλεκτρν. διεύθ., http://www.etpe.gr/extras/view_proceedings.php?conf_id=2).